FORME DE PROPRIETATE ASUPRA MORILOR DE APĂ ROMÂNEŞTI

Gheorghe Iordache

Analiza documentelor istorice şi a informaţiilor etnografice de teren lasă să se înţeleagă că în cursul evului mediu românesc morile de apă au fost valorificate deopotrivă pe domeniile domneşti, mănăstireşti, boiereşti, ca şi în satele cu ţărani liberi. Nu întâmplător, documentele vremii sau tradiţia orală au şi imortalizat sintagme de genul: "moară domnească", "moară mănăstirească", "moară boierească", "moară de moştină" etc.

Să reţinem că privilegiile voievozilor asupra morilor apar consemnate documentar încă **înainte de întemeierea statelor româneşti.** În acest sens, avem de bună seamă în vedere, izvoarele istorice din care reiese că voievodul Litovoi şi fratele său, Bărbat, dispuneau deja, în sec. al XIII-lea, de mari sume de bani şi de oaste proprie, că în voievodatul lor exista o organizare fiscală bine pusă la punct, că pescăriile şi **morile proprii** le aduceau venituri certe.[1] E de presupus că domnitorii ţărilor româneşti se aflau în posesia a foarte multe sate cu mori, din moment ce îşi îngăduiau să facă repetate danii fie mănăstirilor, fie supuşilor îndatoritori. De pildă, Petru voievod - domn al Moldovei - îşi exprima, în anul 1448, recunoştinţa faţă de Mihail Logofăt, care-l slujise "drept şi credincios" şi-i dăruia "locul **morilor noastre** din târgul nostru, din Baia, unde a fost **vechile mori domneşti** ale părinţilor noştri şi ale fraţilor noştri, ca să-şi facă mori şi orice va fi voia lui, fie torcătorie de lână sau piue de sumane sau stupa." (s.n.)[2]. La 15 iulie 1448, tot Petru voievod confirma lui Cernat ploscarul şi fratelui acestuia, Ştefan, o imensă avere alcătuită din zeci de sate, între care "Găunoasa de la obârşie până la gură . . . şi iezerul Covurluiului cu gârla . . . şi gârla Flămânzilor . . . şi jumătate din **morile noastre** de la Covurlui, de pe Prut . . ., din pivele de sumane . . ."[3]

Cum vom arăta ceva mai încolo, Ştefan cel Mare a probat o neîntrecută generozitate în a înzestra mănăstirile adeseori chiar cu sate şi **mori domneşti.** Să mai cităm un act moldovenesc, emis în anul 1554, din care reiese că, în ţinutul Orheiului, se făcuseră iazuri şi se construiseră **mori domneşti** din porunca lui Alexandru Lăpuşneanu.[4]

Şi domnitorii din Ţara Românească au stăpânit **mori domneşti.** Exemplificăm acest fapt cu un document din 1630, în care sunt pomenite **morile domneşti** de lângă Curte (aproape de biserica Domniţa Bălaşa din Bucureşti)[5].

Sunt indicii că la **morile domneşti** slujeau obligatoriu, un număr de zile, supuşii domniei. O asemenea sarcină faţă de domnie este atestată, între altele, într-un document din 1505, prin care Radu cel Mare întărea unor demnitari feudali munţi şi sate, îi scutea de toate "slujbele şi dăjdiile mari şi mici", câte se aflau pe atunci în practică inclusive de obligaţia de a lucra la "morile domniei sale."[6]

Din vremuri străvechi **mănăstirile** şi-au amenajat mori pe domeniile proprii. Cu timpul, ele au intrat în posesia deplină şi asupra instalaţiilor hidraulice de măcinat aflate în satele cu care au fost înzestrate necontenit de către domnitori sau de către alte persoane înavute. Datina înzestrării mănăstirilor cu aşezări cu mori ori cu vaduri de mori **precede întemeierea statelor feudale** şi a fost general răspândită în spaţiul geografic românesc. Temeiul unei astfel de aserţiuni îl găsim, între altele, în aceea că unele dintre cele dintâi mărturii scrise despre români se referă tocmai la o atare uzanţă. Bunăoară, cu privire la Transilvania, amintim că, în 1275, un fiu al lui Micula din Călata (jud. Cluj) dăruia bisericii din Mănăştur o moară construită de părinţii săi[7], că moşia Cuci - împreună cu "morile şi heleşteiele sale" - era întărită, la 15 septembrie 1339, capitlului bisericii din Oradea, iar la 8 februarie 1345 capitlul bisericii din Oradea confirma transferul mai multor moşii din comitatul Alba, care aveau pe ele <<locuri de moară>>[8].

În Moldova, se pare că actul dintâi în care se pomeneşte o moară este chiar acela din 31 octombrie 1402, prin care Alexandru cel Bun înzestra mănăstirea Moldoviţa cu două mori.[9] În 1430, şi mănăstirea Neamţ primea mori <<care sunt la Baia>>[10]; în 1462, Ştefan cel Mare dăruia mănăstirii Bistriţa unele dintre **morile sale,** iar în 1491, acelaşi domnitor întărea mănăstirii Tazlău, satul Floceşti, în hotarul căruia se afla o moară cumpărată de însuşi autorul daniei.[11] Mănăstirea Humor primea satul Feredeianii, cu iaz şi cu mori, printr-un act semnat, în 1562, de către Despot Vodă, iar egumenul şi soborul mănăstirii Neamţ căpătau, la 7 iunie 1616, satul Buhainţii, cu formula: <<Şi să aibă ei a-şi aduna vecinii lor şi să facă mori şi heleşteie>>.[12]

În Ţara Românească, Mircea cel Bătrân înzestra mănăstirea Cozia, în anul 1388, cu o moară în hotarul Piteştilor şi o alta la Râmnic.[13] În 1516, sunt întărite mănăstirii Govora "două mori şi un vad" din

satul Leotești.[14] ÎN 1525, Radu de la Afumați dăruia Episcopiei de Buzău: 3 mori de pe Iazul Morilor de la Buzău. În schimbul satului Scoașul, în 1535, satul Fălcoiu este dat - cu vii și cu trei mori, mănăstirii Argeș.[15]

Firește că năzuința noastră nu este aceea de a prezenta cât mai multe documente care să ateste înzestrările continue ale mănăstirilor cu mori, în cursul epocii feudale. Pentru a sugera, totuși, frecvența succesiunii lor în timp și aria largă a stăpânirilor mănăstirești, vom cita câteva dintre documentele aflate în Arhivele Statului din Râmnicu Vâlcea și care vizează perioada 1604-1667. Astfel, în 1604, mănăstirea Cozia primea satele Cușmirul și Prestolul (din Mehedinți) cu "... viile și morile care au fost bătrâne și drepte ocine de moșie." Din 1625 datează un document mai aparte, pentru că vorbește despre înzestrarea mănăstirii Cozia cu morile mănăstirii Codmeana (jud. Argeș). În 1632, e pomenită moara Episcopiei de Râmnic; în 1633, se întărește mănăstirii Slătioarele vadul de moară din Stolniceni (Vâlcea); în 1634, satul Nănișăști (Argeș) e închinat cu moară cu tot mănăstirii Govora; în 1636, sunt citate "două vaduri de moară la Râmnic ale mănăstirii Govora, în Ulița Oprii vistierul, unde a fost moara lui Vlad"; în 1638, moara de la Cătălui (sat dispărut din județul Ialomița) e dăruită mănăstirii Cozia de către Matei Basarab; în 1661, monahul Onofrie din satul Luncani (Muscel) și fiul său Stoian oferă egumenului Efrem și întregului sobor de la mănăstirea Cozia partea lor de moșie din Luncani (cu arături, pomet, vii, pește, vaduri cu mori, dârste și tot venitul); în 1662, Ivașcu Ceparu, mare serdar, dăruiește Episcopiei un vad de moară pe apa Râmnicului, iar în 1667, satul Dobrueni (Vâlcea) e închinat mănăstirii Arnota, cu vaduri cu moară.[16]

De timpuriu sunt evocate în izvoarele scrise și **drepturile de proprietate ale feudalilor asupra morilor de pe domeniile lor.** Bunăoară, dintr-un act emis în 10 aprilie 1332 aflăm că pe moșia satului Jucu (jud. Cluj) se găseau mai multe heleșteie, unele cu stăvilare de mori "un vechi stăvilar al morii comitelui Ștefan"; "stăvilarul de lângă un heleșteu al numitului comite Ștefan spre miazăzi"; "un alt stăvilar" spre miazănoapte etc.[17] Într-un alt act, din 17 ianuarie 1334, se amintesc locul cu moara și două heleșteie de pe moșia Bonț (jud. Cluj), ce aparțineau comitelui Nicolae.[18]

În Moldova, Eremia Movilă întărea - la 19 februarie 1604 - lui Eremia Bâscanul **uricarul** ocină la Botești <<cu loc de mori>>.[19] În 1620 i se întăresc mai multe ocini și lui Costea Bucioc (vornic), între care <<Tribisăuți, cu heleștei și cu mori în pârâul Drabiștii, și satul Dimidenii, cu heleștei și cu mori întru același pârâu, și giumătate de sat Mândicăuți, partea din sus, cu heleștei, și trei părți din satul Carlacăului, cu heleștei, și satul Romancăuțâi, iarăși cu heleștei pe Drabiștea, și satul Marcovățu, pre pârâu Racovăț cu heleștei și cu mori . . . și cu heleștei și cu mori în Ciuhur.>>[20]

Fie prin cumpărări, fie prin alte mijloace (bunăoară **înfrățirea de moșie**), cei bogați persistau în efortul de a-și extinde avuția, de a intra în posesia a cât mai multe instalații de măcinat. Așa procedează, de pildă, marele paharnic Stanciu și cu fiii săi, care - prin "înfrățirea de moșie" și prin cumpărătură - obțin ". . . ocină în Pârcicovenii de Jos (jud. Olt, n.n.), jumătate din jos de sat numită Funia Bivoliței, însă partea lui Stoichetă și a fraților săi anume: Luca și Radul și Stoica și Necoară și Vasile și popa Luca, toate părțile lor oricât se va alege din camp și din pădure și din **apă cu vaduri de mori** și din vatra satului și de peste tot hotarul, pentru că acești oameni mai sus-ziși au fost toți cnezi și apoi ei înșiși de bună voia lor și fără nici o silă s-au vândut cinstitului și dregătorului domniei mele mai sus spus, lui jupan Stanciul mare paharnic, cu toate părțile lor de ocină, ca să-i fie lui vecini, pentru 17600 aspri gata."[21]

De regulă, țăranii de pe moșiile domnești, mănăstirești sau domeniale (boierești) lucrau, în contul zilelor de plată, la facerea morilor și a iazurilor acestora. Stăpânul de moșie era însă acela care hotăra refacerea morilor sau construirea unei instalații noi. El cumpăra pietrele de moară, da lemnul sau piatra de construcție, angaja constructori pricepuți. Lucrările de întreținere (curățirea albiei iazurilor, spargerea gheții etc.) se executau, adeseori, în conformitate cu obiceiul pământului, care prevedea participarea benevolă a capilor de familie ce compuneau obștea sătească. În schimbul măcinatului, țăranilor aserviți li se lua **vamă (uium).** Alteori, plateau o taxă. De exemplu, în secolele X-XVI, țăranilor care utilizau mori de pe domeniul cetății Bran li se percepea <<proventus molerum>>.[22] Tot așa, locuitorii din Comănești și Dărmănești (jud. Bacău) dădeau de fiecare moară pe care o aveau pe moșia boierească, în anul 1831, câte patru **mierte de păpușoi.**[23]

N-au lipsit nici cazurile când înșiși țăranii aserviți aveau mori în stăpânire. De pildă, din conscrierea urbarială din 1779 se deduce că morile de la Lugașu de Sus, Tinăud, Cuieșd (Bihor) erau deținute de către un iobag, pe când acelea de la Pestiș, Bratca, Bălnaca, Groși, Luncșoara (Bihor) se aflau în proprietatea comună a iobagilor din fiecare localitate. Alte surse documentare de la sfârșitul sec. al XVIII-lea

lasă să se întrevadă că moara de la Vadu Crișului era stăpânită în comun atât de către feudal cât și de iobagii satului.[24]

Uneori, proprietarii de moșii își arendau morile pe o dare, care se numea **adietul** morilor și care consta, în Moldova, în **10 mierțe păpușoi pe an.** Prin mijloace silnice, arendașul scotea însă o cantitate dublă de la fiecare moară.[25]

În satele libere (de **moșneni** sau **răzeși**) morile au fost exploatate în devălmășie sau se aflau în proprietatea câte unui component al obștii. Izvoarele istorice coroborate cu cele etnografice fac posibilă presupunerea că **forma de stăpânire în devălmășie a morilor câștigă în preponderență pe măsură ce coborâm în timp.** Mai cu seamă dreptul de proprietate asupra morilor al tuturor descendenților unui strămoș comun apare consemnat de timpuriu în documentele istorice, iar **uzanța pare a fi fost general răspândită pe cuprinsul României.** De exemplu, într-un document care datează din 1288 se arată că moara de la Seleuș (jud. Arad) se afla în stăpânirea celor șapte fii ai lui Damian.[26] De fapt, în numeroase acte de vânzare-cumpărare din Transilvania secolelor XIII-XIV apar formule de genul "jumătate din mori", "o treime din moară", "jumătatea noastră de moară", care evidențiază proprietatea comună asupra instalațiilor în discuție.[27] S-ar putea ca în faza satului arhaic devălmaș, morile să se fi aflat chiar în stăpânirea întregii obști sătești. Odată cu trecerea la cea de-a doua etapă de evoluție a obștii libere, aceea a satului devălmaș, evoluat de tip umblător pe bătrâni, s-a accentuat însă procesul de stăpânire a morilor pe **neamuri de oameni** descinși din câte un strămoș considerat a fi fost fondator de sat. De aceea, din majoritatea documentelor istorice emise în Moldova și Țara Românească, care se referă la sate libere, reiese că - **începând de prin secolul al XVI-lea** - divizarea moșiei sătești se făcuse în atâtea **curele (funii, fâșii)** câte neamuri de oameni fuseseră întrevăzute în sat și în așa fel ca mai fiecare ceată de neam să fi avut acces la vad de moară.

O puternică tradiție a stăpânirii morilor în devălmășie în strictă conformitate cu prevederi îndătinate în dreptul cutumiar, s-a păstrat până de curând îndeosebi în Banat și în nord-vestul, nordul Olteniei. Pentru luminarea felului cum se concretiza acest **tip arhaic de proprietate,** vom oferi câteva exemple dintre cele mai peremptorii, datorate cercetărilor etnografice de teren. Astfel, în satele moșnenești din nordul Olteniei, morile se stăpâneau **pe neamuri.** Dreptul de **părtaș,** se moștenea din tată-n fiu. Toți cei cu pământ în dreptul vadului, de unde începea apa să se mărească, aveau cotă-parte la moară în funcție de lățimea terenului.[28] În Ilovița (jud. Mehedinți) au funcționat mai multe **mori de moștină** ("moștenire") pe Bahna și Racovăț: a Crângulenilor (dispărută în 1910, când a fost o revărsare de ape care a distrus-o); **a lui Bobosceanu** (se afla sus pe Racovăț; ea măcina și lucra pentru tot satul, pe uium, bani); **a Prejnenilor** (pe Bahna; era cea mai veche; asupra ei aveau drept Gherceștii); **a Bălăbăneștilor** (pe Racovăț); **a Câinicenilor** (construită pe **trupul lor de moștină;** primea apa de la Bahna și Craina); **a Lunguleștilor** (la intersecția Bahnei cu Racovățul). Pe baza informațiilor etnografice de teren culese de noi în anul 1966, se poate spune că moara Câinicenilor mai funcționa încă la acea vreme și aparținea la doi frați (Dumitru și Ilie), care o împărțeau "cu săptămâna". Ei se numeau **rândași**. Când se schimbau, ziceau: "s-au schimbat rândașii". În afara lor, la moară mai măcinau alți săteni care dădeau vamă: un **capeț** la **banița** de 15 kg. **Rândașii** plateau **uium** satului, după cum "pica la moară." Iarna, apa îngheța, iar vara, seca. În consecință, moara mergea doar toamna și primavera. Ilie Căiniceanu avea o fiică căsătorită și ea primise "drept" în "rândul tatălui ei." Dumitru Căiniceanu nu avea copii și de aceea "își putea da dreptul" la mai mulți străini de neam. Dacă se întâmpla ca moara să se defecteze, **rândașul** aflat la rând rămânea în pierdere. **Schimbarea rândului** se făcea duminica la 12. Când pietrele se ștergeau, urma **ferecatul** sau **regulatul** lor, iar operația o efectua fiecare **în rândul lui. Rândașul** repartiza oamenii să macine. Ei își aduceau din vreme **tăgârțele, sacii, foile (foalele)** cu grăunțe și rândașul **le da rând.** Uneori, când era **gloată**, tăgârțele stăteau și o săptămână la moară, până li **se da rând.**

Despre moara Crânguleștilor se mai știa, în 1966, că fusese făcută de **moș** Crâng Pătru, cu circa 150 de ani mai înainte, că acesta avusese 6 copii care primiseră **rând** și că lor **li se lipiseră, la rând,** și alte neamuri.

Moara Lunguleștilor fusese construită de **moș** Dumitru Lungu. În afara lui, **se mai rânduiau** la moară Ilie Mercioni, Dumitru Mercioni și Constantin Pițigă (zis Nicuță), care pătrunseseră în neam prin căsătorii. Fiecăruia dintre cei patru îi revenea o **săptămână de rândaș,** iar schimbarea rândului avea loc duminica (la amiază). Ilie Mercioni împărțea săptămâna de rând cu cei doi fii, iar după moartea sa aceștia

erau rândași câte **jumătate de rând.** Și Dumitru Mercioni avusese doi copii: un băiat și o fată, dar flăcăul murise și fata rămăsese "să țină moara" toată săptămâna. Ceilalți doi **rândași** (Constantin Pițigă și Dumitru Lungu), pentru că aveau câte doi urmași căsătoriți, își împărțeau **săptămâna de rândaș** cu aceștia.

Dacă se întâmpla ca un rândaș să fie dăruit cu mai mulți urmași, el împărțea săptămâna la numărul acestora. Tatăl copiilor își pierdea rândul când renunța la el în favoarea copiilor, dar el rămânea stăpânul de drept al rândului până murea. De aceea, când se simțea înșelat în așteptări, putea să-și reia dreptul la rând și chiar să-l vândă. Urmașii îl moșteneau cu adevărat numai după moarte. Se întâmpla uneori ca un rândaș să doneze sau să vândă o parte din rând la nepoți (1,2 zile din rând). Partea respective se scădea din rândul său.

Când se vindea rândul la moară, era absolut necesar consimțământul celorlalți parteneri de rând sau al celorlalți rândași.

În afara **morilor de moștină**, în zona Porțile de Fier au fost înregistrate și **mori de ispreagă** sau de **tărășie** care aparțineau câtorva săteni ce posedau **plaț** ("loc de așezare a morii") și **cădere de apă** pentru construirea unei mori. Ei se asociau, clădeau moara și o foloseau cu rândul. Spre deosebire de **rândașii** de la **morile de moștină**, cei de la **morile de ispreagă** se numeau **spregași**.[29]

În sfârșit, în satele mehedințene de moșneni se întâlneau și mori care aveau un singur proprietar și la care oamenii satului măcinau **la rând** și dădeau vamă 1½ kg la 30 kg de măciniș.[30]

De precizat că mori **de moștină, de ispreagă** sau ale unui singur proprietar au existat în toate satele de moșneni din Mehedinți și că tradiția funcționării lor s-a păstrat până nu demult. De pildă, în Ponoarele erau cunoscute până de curând 9 mori: a Bălăucenilor, a Ponorenilor, a Ponorenilor și a Bălăucenilor (prin înrudire, Bălăucenii căpătaseră rând la moara Ponorenilor), a Bălăucenilor și Ponorenilor (de data aceasta, cineva dintre Ponoreni pătrunsese ca rândaș la moara Bălăucenilor), a Răiculeștilor, Nebunilor, Martinească, a Tihoilor, Crăcucenilor, Tudorei. Și în Colibași (comuna Malovăț) s-au înregistrat date etnografice despre morile: Bobâicenilor, Anghelească, Bălănească, Vișinească (sau "Spânzurata" - mai funcționau în 1978), Grădioască, Crăciunească și a Neamțului.[31]

Mare însemnătate prezintă faptul că până și în unele zone ale Maramureșului a supraviețuit uzanța străveche a stăpânirii morilor în devălmășie. Citām cazul morii Pintenilor (din Țara Lăpușului) care avea "proprietary pe Ungur Ion (cu 2 săptămâni la distanță de 10 săptămâni), pe Ungur Vasile (cu 2 săptămâni la fiecare 10 săptămâni, pe care le-a împărțit la cei cinci copii ai săi), pe Ungur Dumitru (cu 2 săptămâni la fiecare 10 săptămâni)."[32] Tot așa, în Săliștea (jud. Sibiu) mai funcționau, la începutul secolului al XX-lea, 6 mori hidraulice **proprietate de obște** și doar o moară aflată în stăpânirea unei singure personae.[33]

În Banat s-a materializat, cu o impresionantă consecvență, obiceiul pământului al **ortăcirii** mai multor capi de familie la construirea și întreținerea unor mori. Potrivit informațiilor etnografice de teren, numărul **ortăcirilor** putea varia între 2 și 47. De obicei, la amenajarea unei instalații noi se asociau 6,12,18 sau 24 capi de familie, pentru a-și împărți mai echitabil drepturile. În funcție de obligațiile egale, ortacii aveau și drepturi egale de **rândași.** În mod current, **rândul** dura 24 de ore și "se stabilea de comun acord, în momentul construirii acesteia (adică a morii; n.n.) și nu era încălcat niciodată. Dacă unul dintre ortaci nu măcina când îi venea rândul nimeni nu intra în moară fără acordul său. De obicei, rândul se ceda doar între rudele foarte apropiate, atunci când era absolut necesar."[34]

În raport cu numărul ortacilor fiecărei mori, **rândul** putea să revină de 2 ori a câte trei zile pe săptămână, odată pe săptămână, odată pe lună etc. Treptat, scădea numărul zilelor de rând ale ortacilor, din cauza divizărilor impuse de intrarea la rând a moștenitorilor. Din secolul al XIX-lea, s-au înmulțit și vânzările de cote-părți din rând, care au accentuat fărâmițarea dreptului de măcinat. "S-a ajuns astfel de la diviziunile de 1/4 sau 1/7 la fracțiuni precum 1/264. Deoarece rândul la moară a constituit și dotă oferită la căsătorie, frecvent apar cazuri când un rândaș era ortac la mai multe mori, uneori în localități diferite. Astfel, locuitorii din Dalboșeț, aveau rând la morile din Maceriș, sau Lăpușnic, iar din Ravensca la Șopotul Nou."[35]

În închiderea sumarei noastre expuneri, subliniem încă odată că ființarea morilor voievodale (domnești), mănăstirești și boierești (domeniale) în spațiul geografic românesc avea deja o certă tradiție chiar înainte de întemeierea statelor feudale românești.

Pe de altă parte, să reținem că în satele cu țărani liberi (moșneni sau răzeși) s-a concretizat și s-a perpetuat de-a lungul veacurilor o și mai arhaică modalitate de stăpânire a morilor de apă, anume aceea pe "neamuri de oameni" sau pe "cete de neam". Potrivit unei atare soluții, care își găsește temeiul în dreptul cutumiar, toți descendenții unui strămoș proprietar de moară căpătau rând la moara respectivă moștenind-o

pe cote-părţi. Iniţial egale, drepturile de moştenire se diferenţiau cu timpul, în funcţie de numărul urmaşilor fiecărei încrengături de moştenitori. În consecinţă, se înainta spre o împărţire complicată şi rafinată a cotelor-părţi de proprietate, dar care rămânea necontenit dreaptă. Mai surprinde forţa cu care s-au conservat până de curând, în unele zone ale ţării asemenea atât de arhaice, dar şi de ingenioase posibilităţi de materializare a proprietăţii asupra morilor de apă. În plus, atestarea destul de recentă a acestei forme de proprietate în zone izolate ale României (bunăoară, în nordul, nord-vestul Olteniei, dar şi în Maramureş) reprezintă un indiciu sigur că, pe vremuri, stăpânirea morilor pe "cete de neam" trebuie să fi fost mult mai extinsă, poate chiar cvasigeneral răspândită.

FORMS OF OWNERSHIP OVER ROMANIAN WATERMILLLS

The Watermills knew a large spreading both on princely and aristocratic estates or in serf villages. Historical document certify this statement. The study presents these documents in order to define the forms of ownership over Roumanian watermills.

NOTE

1. P. Panaitescu, **Interpretări româneşti**, Bucureşti, 1947, p.42-43.
2. **D.I.R., veacul XIV, XV, A. Moldova**, vol.I (1384-1475), Bucureşti, Ed. Academiei, 1954, p.228.
3. Constantin Giurescu, **Istoria pescuitului şi a pisciculturii în România**, Bucureşti, Ed. Academiei, 1964, p.61-62.
4. **Ibidem,** p.154.
5. M. Botzan, **Apele în viaţa poporului român**, Bucureşti, Ed. Ceres, 1984, p.249-250.
6. **D.I.R., B. Ţara Românească**, vol.I (1501-1525), p.29, 34.
7. M. Botzan, **op.cit.**, p.243.
8. Constantin Giurescu, **op.cit.**, p.84-85.
9. Dorinel Ichim, **Instalaţii ale tehnicii populare din zona etnografică Trotuş**, în "Revista muzeelor şi monumentelor", nr.8, 1983, p.71.
10. M. Botzan, **op.cit.**, p.242.
11. Dorinel Ichim, **op.cit.**, p.71.
12. Constantin C. Giurescu, **op.cit.**, p.127-128; 135.
13. *** **Tezaur medieval vâlcean. Catalogul documentelor de la Arhivele Statului din Rm.Vâlcea (1388-1715)**, vol.I, Bucureşti, 1983, p.19.
14. **D.I.R., B. Ţara Românească**, vol.I (1501-1525), p.129.
15. **Ibidem**, vol.II (1526-1550), p.178.
16. Pentru toate datele, vezi *** **Tezaur medieval vâlcean ...**, p.88,111,125,128,135,143, 145,202,204,217.
17. Constantin C. Giurescu, **op.cit.**, p.84.
18. **Ibidem.**
19. **Ibidem**, p.129.
20. **Ibidem**, p.161.
21. **D.I.R., B. Ţara Românească, veacul XVII**, vol.I, p.461-462.
22. Georgeta Stoica, Olivia Moraru, **Zona etnografică Bran**, Bucureşti, Ed. Sport-Turism, 1981, p.45.
23. Dorinel Ichim, **op.cit.**, p.71.
24. Tereza Mozes, **Zona etnografică Crişul Repede**, Bucureşti, Ed. Sport-Turism, 1984, p.109.
25. Ion Chelcea, **Morăritul în zona Bicaz**, în "Etnografia Văii Bistriţei. Zona Bicaz", Piatra Neamţ, 1973, p.422.
26. M. Botzan, **op.cit.**, p.243.
27. Romulus Oşianu, **Mărturii de interes etnografic cuprinse în documentele istorice transilvănene**, în "A.M.E.T.", Cluj-Napoca, 1975, p.90.

28. Vezi, mai cu seamă, V. Cărăbiș, **Mori și pive pe Valea Jaleșului (Gorj) în secolul al XVII-lea**, în "Studii. Revistă de istorie", an XV (1962), nr.4.
29. Inf. de teren, Gura Văii, Mehedinți, 1966.
30. Amintim, în acest sens, moara Prejneanu din Ilovița, care mai dăinuia în 1966, sau cele cinci mori din Gura Văii, amenajate pe Jidoștița (ne referim la instalațiile lui Dică Mățoi, Dănilă Mățoi, Pătru Drăghici, Ștefan Bobașu și Ion Călimășanu - care au fost evocate curent pe durata cercetărilor întreprinse de noi în anul 1966).
31. Constantin Juan Petroi, **Expoziție itinerantă: Morile țărănești de apă din Mehedinți**, în "Revista muzeelor și monumentelor", nr.6, 1979, p.88.
32. Georgeta Stoica, Mihai Pop, **Zona etnografică Lăpuș**, București, Ed. Sport-Turism, 1984, p.63.
33. **Săliștea Sibiului – străveche vatră românească**, Sibiu, 1990, p.157.
34. Lidia Gaga, **Zona etnografică Almăj**, București, Ed. Sport-Turism, 1984, p.94.
35. **Ibidem.**